

STUDIEARBEID

DEL 1

JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2026

**Norsk Bonde-
og Småbrukarlag**

VELKOMMEN TIL STUDIEARBEID DEL 1

JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2026

Du sitter nå med del 1 av studiearbeidet i forkant av jordbruksoppgjøret 2026. Studiearbeidet er medlemmenes mulighet til å komme med innspill om hva som skal prioriteres i vårens jordbruksforhandlinger, fremme ideer og muligheter for gjennomføring, og belyse de viktigste sidene ved norsk jordbrukspolitikk. Resultatene av studiearbeidet vil, sammen med innspill fra fylkeslag, interne utvalg og eksterne aktører, samt landsmøtet, danne grunnlag for forhandlingsutvalgets arbeid.

ÅRETS STUDIEARBEID

Norsk Bonde- og Småbrukarlag jobber for matproduksjon i et evighetsperspektiv, med et mangfold av produsenter som utnytter gårdens ressursgrunnlag for å produsere bærekraftig, norsk mat. Formålet med årets studiearbeid er å ta for seg Stortingsvalget og samle innspill til hvordan organisasjonen skal arbeide med jordbruksforhandlingene opp mot ny regjering. I første del av årets studiearbeid ønsker vi innspill på temaene beredskap, sjølforsyning, intern jamstilling, lokalmat, og klima, miljø og bærekraft. I tillegg trenger vi innspill til nye tilskudd og virkemidler som NBS bør arbeide for.

Del to av studiearbeidet gjennomføres som normalt i januar og februar. I del to vil vi be om mer spesifikke innspill, gode argumenter til forhandlingsbordet og prioriteringer.

HVORDAN GJENNOMFØRE STUDIEARBEIDET

I dette studieheftet finner dere en rekke spørsmål som skal bistå dere i å tenke nytt og stort om viktige problemstillinger før neste års jordbruksoppgjør. Dere trenger ikke gå gjennom alle spørsmålene, og kan også velge å ta opp egne problemstillinger. Formålet med studiearbeidet er å lage et veikart for jordbrukspolitikken. Dette arbeidet gjøres i lokallagene.

Fylkeslagene oppfordres til å gjennomføre et møte med sine lokallag i forkant av landsmøtet, for å diskutere temaene fra studiearbeidet som er aktuelle for fagdagen.

Landsmøtet åpner med fagdag og politisk verksted. Der tar vi utgangspunkt i temaene fra studiearbeidet, og diskuterer innretning og strategi for NBS sitt primærkrav til jordbruksforhandlingene 2026. Vi vil også se på hvordan tilskuddsordningene bør bygges opp og hvilke politiske tiltak vi som organisasjon må prioritere for å komme dit – både i jordbruksforhandlingene og utenom.

Selve studiearbeidet skal det ikke sendes inn svar på, men innspill til endringer i eksisterende tilskuddsordninger, og forslag til nye tilskuddsordninger, skal

sendes inn på dette skjemaet innen fredag 12. oktober:

<https://forms.gle/erJG5vS7WHhtM3Cu9>

Som en forberedelse til studiearbeidet, oppfordrer vi medlemmene til å sette seg inn i [primærkrav til JF 2025](#). Slik vil dere få god oversikt over aktuelle temaer i jordbruksoppgjøret, hva NBS tidligere har foreslått og hvordan kravet utformes.

Oppstartsmøte til høstens studiearbeid gjennomføres 4. september. Opptak av dette vil gjøres tilgjengelig i etterkant på våre nettsider.

Vi oppfordrer lokallagene til å samles i fysiske og/eller digitale studieringer. Det kan gis tilskudd til flere studieringer i samme lokallag, så lenge de holdes på forskjellig tid/sted. Ringene skal være åpne for alle interesserte, uavhengig av organisasjonstilknytning (se informasjon om studieringstilskudd på neste side). Oppstartsmøtet kan telles som del av alle studieringer, enten dere deltar direkte eller ser møtet i opptak.

Lykke til med studiearbeidet!

Hilsen styret i NBS

TILSKUDD TIL KURS OG STUDIERINGER

Studieforbundet utbetaler 100 kr per kurstime, til kurs/studieringer både med og uten lærer. Studieplan **4123 NBS Jordbruksforhandlinger** har en ramme på 4-16 timer, som kan gi et tilskudd på 400-1600 kr. Det vil si at hvis studieringen bruker for eksempel 8 timer, vil lokallaget den tilhører kunne få utbetalt 800 kr.

Det søkes om tilskudd i studieforbundets kursportal i forkant av kurset, og rapporteres i etterkant. Studietimer som er gjennomført *før* søknad/registrering er sendt, vil ikke kvalifisere til tilskudd.

Det som skal registreres ved søknad:

Kursnavn
Studieplan (4123 NBS Jordbruksforhandlinger)
Planlagt start- og sluttdato
Sted (kommune)
Evt. navn på lærer(e)
Planlagt antall kurstimer

Det som skal registreres i kursrapporten:

Deltakerne med navn, kjønn, fødselsår og postnummer.
Oppmøteliste med dato, starttidspunkt og tid brukt per samling, samt krysses av for hvem som deltok når.

Det skal også føres opp eventuelle samlede inntekter og kostnader, og dugnadstimer.

Inngang til kursportalen finner du på studieforbundets hjemmeside

<https://www.naturogmiljo.no/>, eller du kan gå direkte inn her:

<https://tilskudd.studieforbund.no/innlogging>.

Det er innlogging med ID-porten, for eksempel BankID. Første gang lager man seg en bruker som man knytter til lokallaget.

På hjemmesiden finner du også veiledninger med nyttige råd og tips for bruk av kursportalen (<https://www.naturogmiljo.no/tilskudd/ny-kursportal-rad-og-tips>).

Merk at det må ha vært minst fire deltakere på 14 år eller eldre som har deltatt i minst 75% av timene. Alle skal ha kursbevis. Hvis man registrerer e-post på kursdeltakerne i portalen, vil man enkelt kunne sende ut kursbevis med bare et par tastetrykk.

For fullt tilskudd må kursrapporten være sendt inn senest 3 måneder etter endt kurs/studiering.

Ved spørsmål kan dere kontakte Studieforbundet på telefon 90593595 eller på e-post post@naturogmiljo.no.

Valg: Ny regjeringsperiode	4
Beredskap	4
Sjølforsyning	5
Intern jamstilling	6
Nye tilskudd og virkemidler	7
1 Produksjonsregulering	7
2 Lokalmat	7
3 Geit	8
4 Velferdsordninger	8
5 Økologisk jordbruk	8
6 Regionalt miljøprogram (RMP)	9
7 Klima, miljø og bærekraft	9
8 Andre innspill til tilskudd og ordninger	10

STUDIEARBEID DEL 1

Valg: Ny regjeringsperiode

Med utgangspunkt i resultatet fra valget 8. september 2025 vil årets studiearbeid ta for seg det politiske handlingsrommet i ny regjeringsperiode. Valget vil være avgjørende for retningen på landbrukspolitikken og jordbruksforhandlingene framover. Med ny regjering og nye representanter på Stortinget, er det noen saker som blir viktigere enn andre. Noen saker blir også lettere å løfte enn andre.

1. Hva bør være NBS sine prioriteringer i jordbruksforhandlingene basert på valgresultatet høsten 2025?
 - a. Hva er strategisk viktig for denne regjeringsperioden fra 2025-2029?
 - b. Hva er strategisk viktig i jordbruksforhandlingene 2026 med ny regjering?
2. Hva mener dere NBS må ta med seg fra partiprogrammene til de/det nye regjeringspartiene, og sette krav til i jordbruksforhandlingene?

Beredskap

Jordbruket og jordbruksforhandlingene skal svare ut mer enn bondens inntektpotensial. Forhandlingene er også et verktøy for å nå Stortingets politiske

målsettinger for matpolitikken på bærekraft, klima, dyrevelferd, beredskap og økt sjølforsyning.

Beredskap har særlig blitt satt på agendaen de siste åra og er høyaktuelt politisk. Folkebevegelsen Menning, Mat og Mot har fremmet matvareberedskap som grunnlaget for totalberedskap.

Flere av våre naboland, som Sverige og Finland, har blant annet bygget opp lagre av drivstoff, mat og såfrø. Finland har også redusert avhengigheten av soya i melkeproduksjonen for å gjøre jordbruket mer robust i en krise. I Sveits og Østerrike gis det tilskudd som begrunnes i forsyningssikkerhet. Det gis til areal og et minimum av dyretetthet, med begrunnelse i at dette er dyr og areal man trenger i en krise.

1. Burde NBS foreslå et beredskapstilskudd, og hvordan bør det i så fall innrettes? Under nevner vi noen eksempler til inspirasjon for videre diskusjon
 - a. Et tilskudd til lagring av f. eks drivstoff på den enkelte gård i tilfelle forsyningssvikt?
 - b. Et tilskudd til gårdslagring av såfrø, korn, etc.?
 - c. Et tilskudd til industrien/markedsregulering for å ha lager av nødvendige matvarer/innsatsmidler?
 - d. Et tilskudd til gårdsbruk generelt (som en slags grunnstøtte)?
 - e. Et tilskudd til spesifikke driftsformer?
 - f. Eventuelt andre forslag eller en kombinasjon av disse?
2. Er det andre måter vi kan tenke beredskap? Som for eksempel å gjøre jordbruket mindre avhengig av importerte råvarer, fossile og andre?
3. Er det noen av de eksisterende tilskuddene som burde utvikles eller styrkes med begrunnelse i beredskap?

Sjølforsyning

Vi kan oppnå økt sjølforsyning i Norge på flere ulike måter. Økt sjølforsyning kan bety at vi tar i bruk nye arealer, tar i bruk arealer brukt utelukkende til beiting til slått, at kornjord brukes til korn og ikke gras til drøvtyggere og/eller at vi får opp avlingene på eksisterende arealer – gjennom bedre agronomi, som kalking, grøfting, drenering, gjødsling og flere slåtter.

I en ny rapport som Norsk Bonde- og Småbrukarlag har bestilt fra [Ruralis «Fra gras til korn: Økt selvforsyningsgrad i norsk jordbruk»](#), anslås det hva som skal til for å nå Stortingets sjølforsyningsmål på 50 prosent korrigert for importert fôrråvare innen 2030. De har forespeilet to scenarioer: et kosthold som i dag, og et kosthold som beveger seg nærmere kostrådene. Ruralis peker på tre forutsetninger for å nå

sjølforsyningsmålet: mer norsk mat i kostholdet, økt korndyrking på bekostning av gras, og en tilførsel av betydelige fysiske og økonomiske ressurser.

1. Hvordan skal vi stimulere til at god kornjord brukes til korn og ikke brukes til å dyrke gras til drøvtyggere?
2. Økt planteproduksjon på eksisterende arealer vil gi økt sjølforsyning, men økt produksjon er sterkt forbundet med økt plantevern og kunstgjødsel. Hvordan ser dere for dere at man kan balansere behovet for innsatsmidler som er kostbare for miljøet opp mot det ansvaret Norge har for i størst mulig grad å produsere nok mat til sin egen befolkning?
3. NBS har arbeidet for et markedshagetilskudd for å øke produksjonen av frukt og grønt utenfor de typiske kontraktsområdene. Det har vi per nå ikke fått gjennomslag for. Er det andre tiltak/ordninger/tilskudd NBS kan fremme for å øke frukt- og grøntproduksjonen i distriktene?

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har lenge arbeidet for et teigbasert tilskudd for å gjøre arealer med driftsulemper mer lønnsomme å drive. Det har vi enn så lenge ikke fått fullt gjennomslag for, bare delvis gjennom et prøveprosjekt.

4. Hvordan kan vi stimulere til at arealer tas i bruk – de som er gått ut av drift eller drives uten kalking og gjødsling? Er det andre ting enn et teigbasert tilskudd NBS kan arbeide for? Tenk gjerne både på kort og lang sikt.

Intern jamstilling

Vi når ikke målet om jamstilling for alle bruksstørrelser, produksjoner og landsdeler med dagens midler til fordeling, uten at vi omfordeler internt i jordbruket.

I årets jordbruksforhandlinger var NBS sin hovedprioritering å løfte sau og ammeku. Sau og ammeku ligger langt bak andre produksjoner i jordbruket økonomisk, og avstanden til sammenligningsinntekta er stor. Produksjonene møtte heller ikke de oppnådde inntektsforventningene fra avtalen i 2024.

1. Er det riktig av Norsk Bonde- og Småbrukarlag å ta noen produksjoner ned for å løfte dem som ligger lavest?
2. Hvilke produksjoner bør prioritets *ned* og hvilke *opp*, og hva er de mest hensiktsmessige virkemidlene for å få til dette?
3. Finnes det andre måter å løfte produksjoner med lav inntekt, enn å ta fra de med mest?

Nye tilskudd og virkemidler

Med ny regjering kan det bli større handlingsrom for å foreslå nye tilskudd og virkemidler over jordbruksavtalen. I årets studiearbeid trekker vi fram syv områder, hvor det er særlig behov for å tenke nytt og utarbeide nye tilskudd og virkemidler; (1) produksjonsregulering, (2) lokalmat, (3) geit, (4) velferdsordninger, (5) Økologisk jordbruk, (6) Regionalt miljøprogram og (7) klima, miljø og bærekraft. I studiesirklene kan dere velge om dere vil snakke litt om alt, eller ta for dere et par av temaene. Dere kan også velge andre temaer som er aktuelle for jordbruksforhandlingene.

1 Produksjonsregulering

NBS fremmet produksjonsregulering i flere produksjoner i årets forhandlinger, men fikk ikke gjennomslag. I rapporten fra arbeidsgruppa om [nye produksjonsregulerende virkemidler](#), nedsatt i forhandlingene 2024, ble kvoter på sau vurdert. I arbeidsgrupperapporten ble kvoter stort sett kritisert ut ifra forvaltningsmessige utfordringer og fordi det virker som et etableringshinder for nye produsenter (se side 41 og utover).

1. Hvordan burde NBS jobbe videre for produksjonsregulering?
2. Kan forslaget om kvoter på sau videreutvikles så det svarer ut en del av utfordringene referert til i rapporten?
3. Er det andre gode forslag enn kvoter på sau?
4. Er det nye forslag til produksjonsregulerende virkemidler i andre produksjoner?

Ønsker du å se hva vi foreslo i årets forhandlinger finner primærkravet [her](#):

- se side 61 i primærkrav om storfe
- se side 71 i primærkrav om svin
- se 91 for generell omtale for produksjonsregulering

2 Lokalmat

Norsk Bonde- og Småbrukarlag lanserer lokalmatstrategi 11. September.

Lokalmat øker beredskapen gjennom at maten, i stor grad, foredles der den produseres. I tillegg foregår lokalmatproduksjon gjerne på gårder som har for lite driftsgrunnlag til å drive ren volumproduksjon. Av beredskapshensyn er det derfor viktig at lokalmatproduksjonen holder fram og utvikler seg.

1. Hvilke utfordringer møter lokalmatprodusentene i dag som jordbruksavtalen kan være med på å løse?
2. Hvordan opplever dere at dagens ordninger for lokalmatprodusenter i Innovasjon Norge fungerer?

3 Geit

I forhandlingene 2025 ble det bestemt at det skulle settes ned en arbeidsgruppe med følgende mandat: "Helhetlig gjennomgang av geiteholdet i Norge, både kjøtt- og melkeproduksjon. Vurdering markedsmuligheter, produksjon og produksjonsmiljøene som et utgangspunkt for veivalg for næringen innenfor de landbrukspolitiske målene."

1. Hvilke innspill, problemstillinger, utfordringer eller muligheter tenker du er viktig at denne arbeidsgruppa tar med seg i arbeidet?

4 Velferdsordninger

Det er bred politisk enighet om behov for å styrke velferdsordninger i jordbruket. Norsk Bonde- og Småbrukarlag har arbeidet for å fjerne samordning av tilskudd til sykdomsavløser mot annen inntekt og ytelser fra NAV, men dette alene er ikke nok til å sikre gode nok velferdsordninger for bøndene. Vi har brukt mye tid på å samle og styrke argumentene for fjerning av samordning de siste årene, men trenger å samle innspill på andre velferdsordninger i tillegg, og fokuserer derfor på det i årets studiearbeid.

1. Hvilke velferdsordninger er viktigst for deg som bonde, og hvilke ordninger er det viktigst å styrke?
2. Hva slags velferdsordninger mangler i jordbruket, og hva hadde gjort det lettere å stå i yrket?

Mange opplever særlig utfordringer med velferdsordninger i jordbruket knyttet til svangerskap, fødsel og barsel. Man ser at flere kvinner venter med å gå inn i jordbruket til etter de har fått barn.

3. Hvordan kan Norsk Bonde- og Småbrukarlag best arbeide for å styrke ordningene knyttet til svangerskap, fødsel og barsel?

5 Økologisk jordbruk

Siden forrige studiearbeid, har regjeringa lansert en [ny strategi for økologisk jordbruk "Fra økologisk jord til middagsbord"](#) i april i år. Før jordbruksforhandlingene i 2025 vedtok Stortinget [Meld. St. 10 \(2024-2025\)](#) hvor blant annet økologisk jordbruk ble løftet fram som satsing.

1. Hvordan kan vi tenke nytt om tilskudd og ordninger for økologisk jordbruk?
2. Hvordan bør NBS arbeide med den nye økostrategien til Regjeringen? Er det innsatsområder og tiltak i strategien som bør bygges på?
3. Hva er de største utfordringene for økologisk jordbruk? I hvilke produksjoner er utfordringene størst og hva må gjøres?

6 Regionalt miljøprogram (RMP)

I jordbruksforhandlingene 2025 ble det igangsatt en evaluering av RMP. På bakgrunn av evalueringen skal Landbruksdirektoratet, i samråd med Miljødirektoratet og Riksantikvaren, legge fram forslag til eventuelle endringer i regionalt miljøprogram til jordbruksforhandlingene 2026.

Vi ønsker innspill fra medlemmer i NBS på følgende:

1. Fylkenes prioriteringer, herunder vurdering av fordeling av tilskudd for utslippsreduksjon og tilskudd for å ta vare på og ivareta natur- og miljøverdier i jordbrukets kulturlandskap.
2. Ordningens forvaltningsmodell (bruk av nasjonal instruks, regional tilskuddsutforming og involvering av det regionale partnerskapet mm.)
3. Er det nye tiltak som burde inn under RMP?

7 Klima, miljø og bærekraft

Norsk Bonde- og Småbrukarlag lanserte i mars vår klima- og bærekraftsplan [“Bærekraft mellom bakkar og berg”](#) med 104 tiltak for et bærekraftig jordbruk i Norge. Den helhetlige tankegangen som organisasjonen representerer, er viktig å få løftet inn i jordbruksforhandlingene.

Staten og Norges Bondelag inngikk i år en jordbruksavtale der intensjonen er at metanhemmere skal tas i bruk, i første omgang ved tildeling til melkekyr – ved å kobles til husdyrtilskuddet. En begrunnelse for dette er at husdyrtilskuddet til storfe er en stor tilskuddspost, som ofte kobles til klimautslipp i form av metanutslipp, og at man ved å koble metanhemmere til tilskuddet kan argumentere for at det bidrar til utslippskutt.

Tendensen over flere år har vært at Staten ønsker å bruke mindre penger på tradisjonelle tilskudd (spesielt til kjøttproduksjon), og prioritere innsats og midler på prosjekter og spesielle formål for klima- og miljøtiltak.

1. Hva slags innretning på klima- og miljøpolitikken skal NBS målbære i neste års forhandlinger?
2. Hvilke tiltak fra “Bærekraft mellom bakkar og berg” er mest aktuelle i forhandlingene 2026?
3. Hvordan påvirker sammensetningen av den nyvalgte regjeringen innretningen på klima- og miljøpolitikken i forhandlingene i 2026?
4. Kunne det være aktuelt å belønne miljøkompenserende tiltak på andre områder, på gårdsnivå, for å veie opp for negativ miljøpåvirkning fra matproduksjonen?
5. Hvordan bør NBS forholde seg til metanhemmere i jordbruksforhandlingene? Hvis det skulle blitt et krav om bruk av metanhemmere, hvilke avgrensinger er

viktige å sikre? Hvordan bør NBS forholde seg til bruk av det metanhemmende virkestoffet «Bovaer», opp mot andre metanhemmere?

6. Er det en god løsning å innføre karbonavgifter på kunstgjødsel og miljøavgifter på plantevernmidler? Har dere noen forslag til hvordan slike avgifter eventuelt kunne kanaliseres tilbake til landbruket for å oppnå et mer bærekraftig matproduksjonssystem?
7. Er det noen prosjekter/formål NBS bør foreslå over jordbruksavtalen som er i tråd med vår definisjon av bærekraft og helhetlig klimaomstilling?

8 Andre innspill til tilskudd og ordninger

Vi ønsker alle innspill til nye tilskudd og ordninger over jordbruksavtalen, samt forslag til endringer i eksisterende tilskudd og ordninger i høstens studiearbeid. Desto mer gjennomarbeidet ditt forslag er, desto enklere blir jobben videre for forhandlingsdelegasjonen.

Vi skiller mellom ordninger og tilskudd. Tilskudd er økonomisk støtte over jordbruksavtalen, som pristilskudd, distriktstilskudd osv. Ordninger omfatter blant annet velferdsordninger, men også LUF, RMP, forskningsmidler osv.

1. Hva slags handlingsrom gir ny regjering for å tenke nytt om tilskudd og virkemidler over jordbruksavtalen?
2. Hvilke områder mener dere det er størst behov for å utvikle nye tilskudd og virkemidler av områdene som pekes på her, og andre områder i jordbrukspolitikken?
3. Er det behov for nye tilskudd for å nå våre mål for jordbrukspolitikken? Hvilke? Hvordan burde et slikt tilskudd utformes?
4. Er det behov for nye ordninger for å nå våre mål for jordbrukspolitikken? Hvilke? Hvordan burde en slik ordning utformes?
5. Hvilke større endringer bør gjennomføres i dagens tilskuddsordninger?
6. Er det noen av dagens tilskudd som bør fjernes?
7. Er det noen av dagens ordninger under jordbruksavtalen som bør fjernes?
8. Er det et større område, tema eller en produksjon som bør ha særlig fokus i neste års forhandlinger?
9. Har dere andre innspill som krever utredning i forkant av JF2025?

*Studieheftet til studiearbeidet del 1
Jordbruksforhandlingene 2026*

*Sendt ut: 4. september 2025
Frist for innspill: 12. oktober 2025*

**Norsk Bonde-
og Småbrukarlag**